

Формування історичних шкіл в Україні (на прикладі школи Д.І. Багалія)

У 1920-і роки в УСРР існувало кілька історичних шкіл — М.С.Грушевського, М.В.Довнар-Запольського і М.П.Василенка у Києві, Д.І.Багалія у Харкові, В.М.Перетця в українознавчих осередках Ленінграду. Це створювало порівняно сприятливі умови для розвитку української історичної науки.

Українська історіографія зробила певний внесок у дослідження діяльності цих історичних шкіл. Зокрема, у монографії П.С.Соханя, В.І.Ульяновського і С.М. Кіржаєва «М.Грушевський і Academia» простежено діяльність школи академіка М.С.Грушевського¹.

Стосовно школи академіка, Д.І.Багалія доробок істориків скромніше. Хоча за останні роки про діяльність самого Дмитра Івановича, заснованої ним Науково-дослідної кафедри історії української культури та окремих членів цього осередку з'явилось чимало досліджень², питання про школу — її структуру, науково-організаційні принципи діяльності тощо — практично не піднімалося. Саме це спонукало автора на ґрунті існуючої літератури і залучення нових джерел звернутися до проблеми формування та розвитку науково-організаційної школи істориків України академіка Д.І.Багалія.

В першу чергу наголосимо, що означена історична школа мала свої коріння у дореволюційній добі. Адже у розвитку історичної науки до середини 1920-х років континуїтет перевалював над розривом спадковості. Радянська влада неодноразово намагалася покласти край

елементам спадковості у розвитку українознавства. Ці навальні атаки зустрічали опір з боку наукової інтелігенції. Тому КП(б)У послідовно і наполегливо створювала і розширювала плацдарм радянської і соціалізації науки. Наприкінці 1920-х років цей плацдарм, з урахуванням загальнополітичної ситуації, достатньо зміцнів і дозволив режиму перейти в рішучий наступ на рештки «буржуазної науки». І саме на початку 30-х років школа Д.І.Багалія, як і всі інші школи істориків України, була розгромлена.

Підвалини харківської історичної школи були закладені ще у царській Росії. У 1880—1917 рр. під проводом Д.І.Багалія склався колектив істориків-українознавців, які досліджували історію Слобожанщини і Лівобережжя; визначились історіософські засади їх творчості; утворилась система та визначились принципи видавничої діяльності. Харківський осередок істориків України в умовах царської Росії не міг опертися на використання державних структур і тому його організаційним центром стало Харківське історично-філологічне товариство. Саме при товаристві було засновано у 1880 р. архів, де зберігалися документи Малоросійської колегії і місцевих урядових установ ХУП - ХУШ ст., дві бібліотеки; товариство видавало «Сборники», «Труды» та «Вестник», окремі монографії і збірники праць. Під впливом Д.І.Багалія склались певні позитивні традиції добору, опрацювання, використання і публікації джерел, значний внесок зробили харків'яни і в архівне будівництво.

Аналогічну генезу мали й школи М.С.Грушевського, М.П.Василенка, М.В.Довнар-Запольського, основою яких у дореволюційні часи були Українське наукове товариство у Києві та Історичне товариство Нестора-Літописця.

Принципово важливою є та обставина, що харківський осередок істориків України формувався як органічна

частина української національної історіографії і підтримував тісні зв'язки з іншими центрами вивчення вітчизняної історіографії.

Дореволюційні здобутки і досвід стали в нагоді Д.І.Багалію при організації Харківської науково-дослідної кафедри історії України (історії української культури — з 1926 р.), що була створена у жовтні 1921 р. при Харківському інституті народної освіти³. До речі, сам факт появи в УСРР на початку 1920-х років науково-дослідних кафедр був спробою наукової інтелігенції зберегти науковий потенціал після ліквідації університетів. І хоча перший удар тоталітарної держави історична наука в цілому витримала, зумівши створити нові організаційні структури, але система університетської підготовки молодих фахівців була зруйнована, що мало вкрай негативні наслідки.

Не всі історичні школи зуміли використати цю нагоду для створення науково-дослідних кафедр, оскільки не всі провідні історики України користувались таким впливом серед партійно-радянського керівництва, як Д.І.Багалій. Приміром, грушев'янци змогли організувати свою дослідну кафедру лише після повернення М.С.Грушевського в Україну, а спроби М.В.Василенка на цій ниві зазнали невдачі.

Саме науково-дослідна кафедра стала організаційною основою формування Д.І.Багалієм своєї історичної школи. Кафедра складалась з секцій, основна частина яких — історії України, етнології та краєзнавства, археології, історії українського права — займалась вивченням історії Лівобережної і Слобідської України. Так, з 34 науковців кафедри у 1928 р. 21 співробітник (62%) досліджували історію України. У 1925 р. кафедра заснувала свою філію у Києві, а у 1927 р. — в Одесі⁴. Факт заснування філій

засвідчив, що школа академіка Д.І.Багалія стала одним з провідних центрів вивчення історії України. Підкреслимо, що за своїм статусом, цілями, структурою, кадровому і матеріальному забезпеченню кафедра була державною дослідною установою академічного типу.

Безумовно, факт створення державної наукової установи по вивченню історії України був перемогою вчених—патріотів у двобой з набираючим силу тоталітаризмом. Але, як показали подальші події, ця перемога виявилась тимчасовою.

Запорукою плідної діяльності школи Д.І.Багалія був неабиякий її кадровий потенціал. По-перше, слід відмітити її кількісне зростання — з 10-15 чоловік на початку 1920-х років до приблизно 40 на зламі 1920 — 1930-х років*. Близьким до оптимального виглядає і якісний склад школи. Її основою, справжніми лідерами були досвідчені вчені старої, дореволюційної формації, переважна більшість яких співробітничали з Д.І.Багалієм протягом багатьох років. Це відомий історик літератури та етнолог Слобожанщини М.Ф.Сумцов, історик українського права член-кореспондент ВУАН М.О.Максимейко, відомий історик і архівіст В.О.Барвінський, дослідник державного устрою Росії ХУП - ХУШ ст. В.І.Веретенников, археолог О.С.Федоровський, архівіст та археограф Є.В.Іванов.

Середнє покоління дослідників зформувалось у 1920-і роки під безпосереднім керівництвом Д.І.Багалія. Це — Н.Ю.Мірза-Авакянц, М.В.Горбань, С.Д.Татарінова-Багалій, А.П.Ковалівський, А.І.Козаченко, М.Є.Редін і ряд інших менш відомих дослідників. Вони заявили про себе як талановиті дослідники вже у середині 1920-х років,

* Оскільки чіткого фіксованого членства у школі не існувало, то її кількісний склад можна визначити лише орієнтовно.

причому їх студії географічно стосувались не лише історії Лівобережжя та Слобожанщини, а й інших регіонів України — Правобережжя, Півдня України, Київщини тощо. Інакше кажучи, друге покоління школи Д.І.Багалія намагалося розвинути тенденцію переростання школи з обласної, регіональної у всеукраїнську.

Ця тенденція не набула логічного завершення через ліквідацію як самої школи, так і репресій щодо самих істориків. Так, розстріляли М.Є.Редіна і Н.Ю.Мірзу-Авакянц, вислали з України М.В.Горбаня і В.О.Романовського, відійшли від традицій школи А.І.Козаченко і О.Д.Татарінова-Багалій.

Школа Д.І.Багалія мала порівняно струнку і ефективну систему підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів на базі Харківського ІНО і Науково-дослідної кафедри історії української культури. Йдеться про семінари підвищеного типу з числа старшокурсників-істориків (своєрідна підготовка до аспірантури) і порівняно чисельну аспірантуру. Це питання знайшло своє належне відображення в літературі⁵, а тому нам залишається підкреслити дві обставини.

По-перше, система підготовки молоді забезпечувала засвоєння і подальший розвиток традицій школи наступним, вже третім, поколінням дослідників. По-друге, з аспірантів школи виросла низка талановитих і кваліфікованих істориків України, які змогли б — і знов-таки, якби не погром української науки — суттєво збагатити скарбницю національної історіографії. Це Р.С.Данківська, О.І.Наза-рець, Б.К.Пилипенко, Д.Ф.Соловей, М.М.Гніп тощо. Нарешті, молоде покоління школи було представлено не лише харків'янами, а й киянами, одеситами, полтавчанами, чернігівцями тощо. Знов школа на очах з регіонального ставала загальноукраїнським явищем.

До школи Д.І.Багалія входили декілька досвідчених і знаних в 1920-і роки в Україні істориків не харків'ян. Це відомий фундатор осередку українознавства в Одесі академік М.Є.Слабченко, кияни О.П.Оглоблін, В.О.Романовський і Н.Д.Полонська-Василенко. Безумовно, що названі вчені лише в науково-організаційному плані належали до харківської школи. З точки зору історіософії й тематики наукових студій вони репрезентували державницький напрям української історіографії.

Разом з тим, навіть організаційне включення до школи Д.І.Багалія провідних істориків Києва й Одеси свідчить, що вона мала загальноукраїнський характер. І в цьому плані, якщо не брати до уваги Західну Україну й діаспору, складала неабияку конкуренцію школі М.С.Грушевського. Інші школи не змогли набути такого масштабу.

Зрозуміло, що ці риси харківської школи, як і всі інші, в основному визначались особистістю академіка Д.І.Багалія. Керівник наукового осередку крім особистих рис вченого-лідера обов'язково мав знаходити «спільну мову» з чиновниками партійно-бюрократичного апарату.

Дмитро Іванович, маючи неабиякий життєвий, адміністративний та політичний досвід, зумів налагодити стосунки з верхівкою ЦК КП(б)У і урядом. Вчений змушений був піти на ряд поступок, але критикувати його за це нема підстав⁶.

Структурно школа Д.І.Багалія, крім науково-дослідної кафедри складалась ще з низки державних і громадських установ різного профілю і спрямування. Це свідчило про досконалість і завершеність науково-організаційної структури школи, її неабиякі потенційні можливості. По-друге, тенденція до утворення асоціації різноманітних дослідних інституцій була характерна і для інших шкіл.

Під впливом (до середини 1920-х років — навіть визначальним) харківської школи істориків відбувалось становлення державної системи архівів. Д.І.Багалій з січня 1920 р. очолив архівну секцію Харківського, а пізніше і Всеукраїнського КОПМИСу. З лютого 1920 р. він входив до складу Особливої всеукраїнської архівної комісії, потім був заступником голови Головного архівного управління УСРР і фактично з 1923 до жовтня 1924 р. очолював Укрцентрархів. В.О.Барвінський, В.І.Веретенников, В.О.Романовський та інші представники школи брали активну безпосередню участь у створенні Укрцентрархіву і низки республіканських архівів, керували їх науково-методичною та видавничою діяльністю, співробітничали у Комісії ВУЦВК по розподілу колишніх царських архівів між Україною і Росією. Харків'яни зуміли організувати підготовку архівістів, використати видавничі можливості Укрцентр-архіву. За допомогою останнього було опубліковано у 1926 р. збірку документів, підготовлену харківськими істориками — «Рух декабристів на Україні».

На жаль, більшість запланованих і в тій чи іншій мірі підготовлених археографічних проектів школи Д.І.Багалія (їх авторами були — сам Дмитро Іванович, В.І.Веретенников, М.В.Горбань, В.О.Барвінський, В.О.Романовський, М.Є.Редін тощо) залишились нереалізованими через сталінський погром українознавства⁷.

Наголосимо, що у 1920-і — на початку 1930-х років школа Д.І.Багалія внесла поважний і достатньо ще не вивчений внесок в архівне будівництво, польову, камеральну та едиційну археографію. Це свідчить про повноцінність харківської школи істориків України, про набуття нею вирішальних для повноцінного функціонування будь-якої історичної школи рис та ознак.

Фактично однією з структурних ланок школи Д.І.Багалія були історичні музеї — Музей Слобідської України ім.Г.С.Сковороди (м.Харків), Харківський архео-логічний музей і Полтавський краєзнавчий музей ім. В.Г.Короленка. В цих умовах на всіх ключових посадах працювали представники школи; її ідеї були закладені в основу оформлення експозицій, збирання фондів та науково-дослідної роботи; «Праці» музеїв, хоч і нечисельні, містили студії істориків харківської школи.

Найбільш тісні зв'язки зі школою Д.І.Багалія мав Музей Слобідської України ім. Г.С.Сковороди, заснований у 1920 р. Першим його директором був давній соратник Д.І.Багалія на ниві українознавства академік М.Ф.Сумцов, а в наступні роки його очолювала член дослідної кафедри Р.С.Данківська. Музей діяв у руслі традиційної для харківської школи тематики вивчення Слобожанщини. Мав відділи старого Харкова, козацької епохи, історичний і спеціальний відділ видатного українського філософа Г.О.Сковороди, дослідження життя і творчості якого протягом багатьох років займався сам Дмитро Іванович та його учні. Харківські історики взяли активну участь у формуванні п'яти чисел «Бюлетеня» музею.

Особливістю школи Д.І.Багалія, порівняно з іншими школами української історичної науки, був тісний зв'язок її з історичними відділеннями вузів. Так, О.П.Оглоблін у Київському, М.Є.Слабченко в Одеському, Н.Ю.Мірза-Авакянц у Харківському інститутах народної освіти очолювали предметні комісії (створені замість університетських кафедр), організували і керували роботою кабінетів історії, семінарів підвищеного типу з історії України та архівознавства. А практично всі провідні члени школи викладали загальні та спеціальні історичні курси у вузах.

Ця обставина мала велике значення для діяльності школи Д.І.Багалія як повноцінної одиниці. Йдеться, поперше, про можливість у процесі викладання реалізувати свої наукові розробки, перевірити гіпотези тощо. Фактично студенти-історики були першими слухачами і в певній мірі рецензентами багатьох студій членів школи. Це забезпечувало, з одного боку, дійсне науковий рівень викладання, а з іншого — дозволяло провести своєрідну експертизу змісту і форми викладу досліджуваного матеріалу.

По-друге, викладання у вузі сприяло підготовці кваліфікованих дослідників для поповнення кадрового потенціалу самої школи. Приміром, О.П.Оглобін викладав методологію історії, історіографію і джерелознавство, низку загальних і спеціальних курсів. Практично всі читані ним курси були новим словом в українській історичній науці⁸. Праця членів школи із студентами надавала можливість комплектувати семінари підвищеного типу, аспірантуру, архіви, музеї та інші науково-дослідні інституції — складові школи — найбільш талановитою і підготовленою молоддю.

Нарешті, праця у вузах стимулювала створення членами школи синтетичних праць з історії України. Приміром, на основі навчального курсу О.П.Оглоблін підготував синтетичну працю «Історія України», яка так і не побачила світу. Їй на сьогодні не втратив свого значення написаний Н.Ю.Мірзою-Авак'янц з використанням засад цивілізаційного методу підручник «История Украины в связи с историей Западной Европы».

У найбільшій мірі ця тенденція відчутна у творчості академіка М.Є.Слабченка. В 1925 і 1927 рр. вийшла друком фундаментальна праця дослідника—два томи «Матеріалів до економічно-соціальної історії України XIX ст.».

Михайло Слабченко прагнув поєднати в цій роботі дослідницькі і навчальні цілі. Це була перша в українській історіографії спроба подати синтетичну історію України XIX ст. шляхом обстоювання своєрідності українського історичного процесу на базі автономності економічного життя. Аналогічне походження мали й інші ґрунтовні праці вченого — «Боротьба за системи землеволодіння і форми господарства в Україні XIX - XX ст.», «Конспект лекцій по новій історії України (1906-1920)», «Феодалізм на Україні» тощо. Підручникам М.Є.Слабченка притаманний високий науковий рівень і логічна структура, широкі узагальнення, вдале використання джерел, чіткі висновки. Виразно проглядається й особа автора, його власне ставлення до історичних подій.

Таким чином, школа істориків України Д.І.Багалія була тісно пов'язана з вищою школою. Ці контакти здійснювались в першу чергу за допомогою науково-дослідної кафедри історії української культури. Кафедра та її філії в Одесі й Києві стали своєрідними науковими відділами інститутів народної освіти, забезпечуючи науковий рівень підготовки студентів, готуючи науково-педагогічні кадри і розв'язуючи актуальні теоретичні й практичні завдання.

Нарешті, ще однією складовою школи Д.І.Багалія були наукові товариства. Значення наукових товариств як у структурі школи Д.І.Багалія, так і в системі дослідних установ історичного профілю УСРР 1920-х років було зумовлене низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів.

В історичному плані йдеться про збереження науково-організаційних форм вивчення історії України і українознавства взагалі. В умовах Російської та Австро-Угорської імперій лише громадські об'єднання вчених (Наукове товариство ім.Шевченка, Історичне товариство

Нестора-Літописця, Українське наукове товариство у Києві тощо) були єдиними дослідними структурами українознавства. За радянських часів значна кількість державних дослідних структур по вивченню історії України була генетично пов'язана з дореволюційними.

Не була винятком і харківська школа істориків України. Більш того, саме на її прикладі чітко простежується вищенаведена закономірність генези системи наукових інституцій соціального профілю УСРР 1920-х років.

Створене у 1877 р. Харківське історично-філологічне товариство заклало традиції вивчення вітчизняної історії, створило певну наукову інфраструктуру, виховало чимало відомих дослідників. Хоча товариство припинило взимку 1919 р. своє існування, на його основі була створена низка організаційних структур історичної школи Д.І.Багалія. Сприяли цьому умови політичного тиску на наукову інтелігенцію з боку держави і, зрозуміло, прагнення вчених-українознавців використати для свого захисту та можливого впливу на владу звичні форми об'єднання. Тим більше, що більшовицька держава інших можливостей для неформального об'єднання науковців не надавала.

Крім цих громадсько-політичних факторів, створення наукових товариств історичного профілю в 1920-і роки було викликано й низкою суто наукових причин. Громадські об'єднання вчених мали на меті не лише розвиток науки і культури, але й розповсюдження й популяризацію наукових знань серед населення, забезпечували зворотній зв'язок науковців з широкими колами громадськості. І вони закономірно стали органічною складовою наукового потенціалу України.

Вся діяльність наукових товариств будувалась на послідовно демократичних засадах — всі більш-менш важливі питання вирішувались загальними зборами членів

товариства, поточні справи — бюро (президією), ревізійні комісії контролювали виконання кошторисів, звіти всіх керівних структур постійно обговорювались на загальних зборах, вибори проводились на альтернативній основі, всі члени товариства були добре поінформовані про життя осередку.

В умовах посилення тоталітаризму роль і значення громадських об'єднань вчених в науковому і громадському житті республіки, попри їх кількісне зростання та підвищення ефективності роботи, поступово зменшувалась. Це було зумовлено поступовим одержавленням всіх сфер громадського життя і все більшим втягненням наукових товариств до державного сектору науки. Так, громадські об'єднання вчених все більше контролювались Укрнаукою Наркомату освіти і місцевими партійними органами. З 1924р. республіканські товариства втратили функцію збирання і концентрування наукових сил, з 1926 р. держава перебрала на себе у повній мірі координацію праці вчених.

Та попри всі негативні умови ці установи відіграли важливу, якщо не вирішальну, роль у збереженні, засвоєнні і певному розвитку демократичних традицій вітчизняної і світової науки.

Все це свідчить про обґрунтованість наполегливих спроб харківських вчених створити наукове товариство як спадкоємця Харківського історично-філологічного товариства. У 1920 р. постало Харківське наукове товариство, спочатку як філія Українського наукового товариства у Києві, а з 1921 р. як самостійна установа. Харківські історики — Д.І.Багалій, Б.І.Веретенников, Є.Г.Кагаров, О.Д.Татарінова-Багалій — не лише взяли активну участь в його заснуванні, а й були обрані до його керівничих

структур. Другим головою товариства, після академіка В.П.Бузескула, став Дмитро Іванович⁹.

У 1921—1922 рр. історично-філологічна секція товариства, яка нараховувала майже 50 членів, об'єднувала всіх представників школи Д.І.Багалія у місті та його околицях. В цей період товариство існувало при Харківському ІНО.

У 1923 р. керівництво науковими товариствами перебрало на себе ВУАН. Це було намаганням керівництва ВУАН поєднати переваги державних і громадських дослідних установ в науковому будівництві республіки. Тому Харківське наукове товариство 3 квітня 1924 р. отримало новий статус і назву — Харківське наукове при ВУАН товариство. Його головою було обрано близького до Д.І.Багалія історика-марксиста М.І.Яворського.

У жовтні 1926 р. товариство нараховувало 482 члена, об'єднаних у 10 секцій. З них три — соціально-економічна, соціально-історична і бібліотечно-бібліографічна — були у сфері впливу школи Д.І.Багалія¹⁰.

На засіданнях секцій історичного профілю обговорювались актуальні питання історії України, влаштовувались обговорення дискусійних проблем, подавались огляди нових видань тощо. Особливої уваги Д.І.Багалій надавав на засіданнях товариства обговоренню праць наймолодшого покоління своєї школи.

У 1920-і роки краєзнавчий рух в Україні набув небаченого розмаху. Природньо, що школа Д.І.Багалія не могла залишити це явище поза увагою. У структурі науково-дослідної кафедри була створена краєзнавча секція, яка розробляла переважно теоретико-методологічні та науково-організаційні питання краєзнавчого руху.

Взимку 1922 р. харківські історики створили Слобожанську комісію краєзнавства при ВУАН, яка мала на меті

налагодити систематичне краєзнавче вивчення Слобожанщини. Показово, що почесним головою комісії був обраний сам Д.І.Багалій. У 1923 р. комісія була підпорядкована ВУАН і стала називатися — Харківська комісія краєзнавства при ВУАН ¹¹. В новій якості, під новим керівництвом, при тісному співробітництві з іншими структурними елементами школи Д.І.Багалія комісія успішно працювала. Так, предметна комісія історії України Харківського інституту народної освіти зуміла забезпечити краєзнавчу підготовку студентів—істориків. Вони після закінчення інституту працювали у школах, технікумах, місцевих органах влади тощо, брали активну участь у краєзнавчому русі і налагодили співробітництво з Харківською комісією краєзнавства. До речі, Одеська філія Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури теж ефективно співпрацювали з Одеською комісією краєзнавства при ВУАН.

Школа Д.І.Багалія зуміла створити певну систему видавничої діяльності, намагаючись заснувати в усіх структурних підрозділах наукові видання — збірники праць, бюлетені тощо. Крім того, за рекомендацією кафедри, товариства, музею тощо праці членів школи друкувались у виданнях ВУАН, Укрцентрархіву, громадсько-політичних часописах.

Основним друкованим органом школи були «Наукові збірники» науково-дослідної кафедри — з десяти томів збірки вісім було присвячено історії України (більше 150 авторських аркушів) періоду ХУІ — ХХ століть.

Таким чином, аналіз структури школи істориків академіка Д.І.Багалія свідчить про її серйозний науковий потенціал. Науково-організаційна структура була репрезентована різноманітними за формою і функціями дослідними і науково-допоміжними інституціями. На цих же

науково-організаційних засадах ґрунтувалась діяльність й інших історичних шкіл УСРР. Тільки школа академіка М.С.Грушевського перевищувала потенціал школи Д.І.Багалія.

Досконалість науково-організаційної структури створила порівняно сприятливі умови для дослідження вченими харківської школи історії не лише Слобожанщини й Лівобережжя, але й інших регіонів України та написання узагальнюючих праць з вітчизняної історії.

На жаль, школа Д.І.Багалія протягом всього свого існування зазнавала утиску з боку політичного режиму, який з кожним роком ставав все сильнішим, а на початку 1930-х років призвів до руйнації структури. Це автоматично означало загибель і школи як такої. Але накопичений науково-організаційний досвід може і має бути використаний при створенні в Україні нових шкіл істориків.

ПРИМІТКИ:

1. Сохань П.С., Ульяновський В.І., Кіржаєв С.М., Грушевський і Academia: ідея, змагання, діяльність. - К., Інститут української історіографії НАН України, 1993. - 321 с.
2. Див.: Кравченко В.В. Д.И.Багалей: научная и общественно-политическая деятельность. - Харьков, 1990; Водотика С.Г., Савенок Л.А. Нові матеріали про науково-дослідну кафедру історії України і Харкові. - // Архіви України. - 1989. - № 4. - С. 51-58; Швидько Г.К. Втрачений талант України (М.В.Горбань). - // У Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства. - Тези доп. і повід. - К., 1989. - С. 81-82 тощо.
3. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі - ЦДАВО України). - Ф. 166. - Оп. 6. - Спр. 9097. - Арк. 353.
4. Там же. - Оп. 8. - Спр. 456. - Арк. 108.
5. Більш докладно див.: Головка Н.Л., Савенок Л.А. Из опыта деятельности Компартии Украины по подготовке кадров обществоведов (1917-1927 гг.). - // Научные труды по истории КПСС. - Вып. 165. - К., 1990. - С. 51-58.

6. Див.: Заруба В. Михайло Грушевський та Дмитро Багалій. - // Березіль. - 1991. - № 9. - С. 1411-148.
7. Див.: Едиційна археографія в Україні у ХІХ - ХХ ст.б плани, проекти, програми видань. - Вип. 1. - К., 1993. - С. 127-138.
8. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп. 12. - Спр. 5447. - Арк. 8; Ф. 3561. - Оп. 1. - Спр. 252. - Арк. 1829
9. Деятельность Харьковского научного общества в 1921 г. - // — Наука на Украине. - 1922. - № 2. - С. 152-153.
10. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп. 2. - Спр. 480. - Арк. 98зв - 99. Бюлетень комісії краєзнавства при Українській Академії Наук. - 1923. - № 1. - С. 3.

О.Юркова

Створення академіком М.С.Грушевським Науково-дослідної кафедри історії України у Києві (березень - грудень 1924 р.)

Науково-дослідна кафедра історії України у Києві (НДКІУ) стала першою інституцією, створеною М.С.Грушевським після його повернення в Україну на початку березня 1924 р. Її роль у підготовці кадрів науковців і у розвитку історичних дослідів у 20-х роках, навіть з огляду на доситьтаки короткий термін існування (кафедра була ліквідована у вересні 1930 р.), важко переоцінити.

Одніак лише нещодавно — з відомих причин — діяльність цієї установи стала об'єктом дослідження як закордонних¹, так і вітчизняних² істориків. Втім відзначимо, що організація і функціонування НДКІУ розглядались в контексті загальної академічної праці акад. М.С.Грушевського. Натомість спеціальних розвідок, присвячених кафедрі та її співробітникам, історіографія поки що не має. І хоча важливим кроком у цьому напрямку стала публікація архівних документів, де освітлюються ті